

ЎЗБЕКИСТОН РЕСПУБЛИКАСИ
ОЛИЙ ВА ЎРТА МАХСУС ТАЪЛИМ
ВАЗИРЛИГИ
БУХОРО ДАВЛАТ УНИВЕРСИТЕТИ

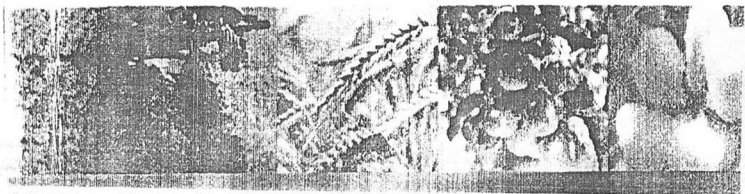

**“ТУПРОҚ УНУМДОРЛИГИНИ
ОШИРИШ, ТУПРОҚ
МУҲОФАЗАСИ, ЕРДАН
САМАРАЛИ ФОЙДАЛАНИШ ВА
МЕЛИОРАТИВ ҲОЛАТИНИ
ЯХШИЛАШ”**

ИЛМИЙ-АМАЛИЙ АНЖУМАН

МАТЕРИАЛЛАРИ

2015 йил 26 декабрь

ЎЗБЕКИСТОН РЕСПУБЛИКАСИ
ОЛИЙ ВА ЎРТА МАХСУС ТАЪЛИМ ВАЗИРИНИ И
БУХОРО ДАВЛАТ УНИВЕРСИТЕТИ
ТАБИЙ ФАНЛАР ФАКУЛЬТЕТИ

“ТУПРОҚ УНУМДОРЛИГИНИ ОШИРИШ,
ТУПРОҚ МУҲОФАЗАСИ, ЕРДАН САМАРАЛИ
ФЙДАЛАНИШ ВА МЕЛИОРАТИВ ҲОЛАТИНИ
ЯХШИЛАШ”
ИЛМИЙ-АМАЛИЙ АНЖУМАН

МАТЕРИАЛЛАРИ

2015 йил 26 декабрь

БУХОРО - 2015

hujumga kimga kelib, u ma'lum xususiyatlariga ega bo'lib, ekologik muvozanatni saqlab turilmaydi. Bu ekoturlarning ko'pi tabiat resurslaridan bir tarafdan foydalanish bo'lib, unga qaytarishni uylamaydi. Masalan, shaharliklar tabiat qo'ymiga sayyohatlarining 90% bu bir kunlik, yaqin oradagi hududni ko'rish bilan bog'liq. Dam oluvchilar sanitar qoidalarga rioya qilmaydilar. Bu o'z navbatida suvni, araf muhitini ifloslantirishga olib keladi. Bu kabi «ekoturistlar» daraxtlarni sindiradilar, qushlarni imini hidoslar, qo'riqlanadigan hayvonlarni otishdan lazzat oladilar, o'nmon va bo'tazorlarni kuydirish xavfi tug'iladi. Shu kabi hollarni hisobga olib, bizning ekoturlarimizni ba'zan «qozon-turizmi» deb atash mumkin, chunki bunda ekologik tafakkurdan ko'ra, iste'molchilik tuyg'usi ustun turadi.

Hisoblarga qaraganda, O'zbekistondagi turistik tashkilotlarning atigi 15% ekologik turizm bilan shug'ullanadi. Ko'p hollarda bu ixtisoslashgan firmalar, tor ekotur bozor segmentlarida faoliyat ko'rsatadilar (saffari, ov, baliq ovida). Bundan tashqari ayrim kompaniyalar o'z turlarida tabiat bilan bog'liq har xil yo'nalishlarni taqdim etadi (oromgohlar, tarixiy obidalar, diniy turizm, daryo va ko'llar, tog'larga sayohat qilish) O'zbekistonda ekosayyohatchi bu shaharda yashovchi aholi bo'lib, o'z vaqtini tabiat bag'rida, ya'ni shahardan tashqarida o'tkazishni nazarda tutadi. Bunday sayyohatning davomiyligi odatda 5-7 kundan iborat bo'ladi. Ko'p hollarda esa bu bir kunlik tur bo'lib, shamba va yakshanba kunlariga mo'ljallanadi. Bu turning tarkibi o'ralilar 60%, korxonalar jamoalari 30%, har xil tashkilotlar 10% ni tashkil qiladi. Harajatlari bir sutkada bir kishiga 20 mingdan 40 ming so'ngacha to'g'ri keladi bu servis turlarining talabiga ko'ra (transport, ovqatlanish, joylashishga qarab) belgilanadi.

AKVAKULTURADA BIOMELIORATOR SIFATIDA YETISHIRILADIGAN OQ AMUR (CTENOPHARYNGODON IDELLA (VALENS)) BIOMILOGIYASIGA DOIR MA'LUMOTLAR.

NIYOZOV D.S., XODJIYEVA M., TOSHEVA N.

“Buxorobaliq” hissasizlik jamiyatiga tegishli bo'lgan “Zarafshon” hovuz baliqchilik xo'jaligida oq amur 1980-yildan boshlab boqilmoqda. Oq amur chavoqlari GZRP (Davlat hududiy baliq ptomimigi) Toshkent viloyati Yangiyo'l tumanidan keltirib boqilgan. Oq amur 2000-yildan boshlab “Zarafshon” hovuz baliqchilik xo'jaligida sex sharoitida, fiziologik usulda yetishtirilmoqda. Har yili 5 mln donagacha oq amur chavog'i yetishtiriladi.

Oq amur XXR 1961-yillarda biomeliorator sifatida respublikamizga keltirilgan. Lekin hozirgi vaqtda akvakulturaning asosiy tovar baliq'iga aylandi. “Zarafshon” hovuz baliqchilik xo'jaligida har yili 15-20 ekz ota-ona baliqlar bonitirovka qilinadi. Asosan 5-8 yoshli oq amurlarni morfometrik tahlil uchun 8-12 ota-ona zotlar ajratiladi.

“Zarafshon” hovuz xo'jaligidagi urg'ochi oq amur quyidagi meristik belgilari bilan xarakterlanadi: yon liniyalardagi tangachalar soni 38-46 ($44,54 \pm 0,29$), yon chiziq usti tangachalar soni 4-7 ($6,5 \pm 0,15$), yon chiziq osti tangachalar soni 5-10 ($7,30 \pm 0,14$) orqa suzgichidagi nurlar soni D III 7, Anal suzgichida A III 8, birinchi jabra yoyidagi ustunchalar soni 10-12 ($11,30 \pm 0,29$), tishlar ikki qatorli 4,5-5,4 (1-jadval).

“Zarafshon” hovuz baliqchilik xo'jaligidagi oq amurning morfologik belgilari.

Morfologik belgilar.	I-jadval.			
	O'zgarish chegarasi.	M ± t	σ (sigma)	VC
1	2	3	4	5
Baliq massasi (g)	1300-4500	2314 ± 0,28	2,40	0,10
Baliq uzunligi (S-siz) sm	40,0-60,1	49,90 ± 1,38	11,60	23,24
Yon chiziqdagi tangachalar soni	38-46	44,54 ± 0,29	2,45	6,04
Chiziq usti tangachalar soni	4-7	6,15 ± 0,15	1,00	1,51
Chiziq osti tangachalar soni	5-10	7,30 ± 0,14	0,81	9,78
D dagi nurlar soni	11-7	11,7		
A dagi nurlar soni	1-8	1,8		
Birinchi jabra yoyidagi ustunchalar soni	10-12	11,30 ± 0,29	0,28	1,27

Uzunligiga nisbatan % hisobida (S-siz)	7,5-9,5	8,23 ± 0,05	0,49	5,96
Tushuq uzunligi	2,25-1,25	2,47 ± 0,05	0,49	19,28
Uzun diametri	12,25-13,80	12,89 ± 0,13	1,13	8,36
Tushuq ko'z orqa sohasi	21,50-23,60	22,64 ± 0,04	0,40	1,76
Bosh uzunligi	15,5-20,5	17,14 ± 0,29	2,47	14,41
Uza sohasida bosh balandligi	11,5-14,50	13,36 ± 0,10	0,84	6,33
Peshona kengligi	26,5-29,50	28,36 ± 0,10	0,28	0,24
Uzunlik maksimal balandligi	10,5-12,5	11,50 ± 0,03	0,49	3,55
Uzunlik minimal balandligi	12,5-14,5	13,78 ± 0,05	1,38	2,03
Uzunlik maksimal qalinligi	65,5-69,5	67,72 ± 0,16	1,38	1,94
Uzunlik minimal qalinligi	49,2-58,7	50,64 ± 0,11	0,98	2,38
Antedorsal masofa	39,5-41,3	40,36 ± 0,10	0,99	3,20
Postdorsal masofa	16,2-18,5	17,41 ± 0,05	0,57	10,35
Duna tanasi uzunligi	13,0-18,5	16,01 ± 0,30	2,70	4,25
S uzunligi	8,0-10,5	9,30 ± 0,03	0,40	9,40
D-asosining uzunligi	14,3-17,6	16,07 ± 0,18	1,50	16,10
D-balandligi	6,2-9,8	8,07 ± 0,15	1,31	
A-asosining uzunligi				
A-balandligi	10,3-13,7	11,90 ± 0,11	0,90	7,54
P uzunligi	18,0-21,8	19,60 ± 0,10	0,98	5,04
V uzunligi	13,1-16,7	14,60 ± 0,10	0,99	6,77
U uzunligi	28,2-32,8	30,50 ± 0,31	2,57	8,42
P va V orasidagi masofa	21,20-24,50	22,93 ± 0,15	1,30	5,31
Antirektoral masofa	50,2-68,8	52,07 ± 0,25	2,13	4,05
Antiventral masofa	75,0-78,5	77,05 ± 0,15	1,30	1,70
Antanal masofa				
Bosh uzunligiga nisbatan % hisobida	31,1-39,1	34,72 ± 0,18	1,56	4,49
Tushuq uzunligi	10,50-13,50	12,07 ± 0,10	0,90	7,08
Ko'z diametri	53,5-57,50	55,50 ± 0,17	1,43	2,57
Peshona kengligi	53,0-59,1	56,72 ± 0,11	0,99	1,74
Tushuq ko'z orqa sohasi				

M.A. Abdullayev (1989) ning ma'lumotiga asosan oq amurning tabiiy suvliklarda uzunasiga o'sishi va massasi ko'rsatgichlarini aniqlab, maksimal uzunlik va og'irlik 6+ yoshda to'g'ri kelishini ko'rsatgan.

Akvakultura sharoitida esa bu ko'rsatgichlar 3+, 5+ da to'g'ri keladi. Buning asosiy sababi, oq amur qo'shimcha ozuqa yem bilan boqilishidir. Shu sababli oq amur 4+ yoshda jinsiy jihatdan voyaga yetadi.

Oq amurning bu yoshdagi semizlik koeffitsiyenti - 2,41 ga teng (Fulton bo'yicha). Bu ko'rsatgich oktabr oyiga to'g'ri keladi.

Oq amurning jinsiy jihatdan voyaga yetishi Amur daryosi havzalarida 6+ yoshga keladi, oq amur qo'shimcha ozuqa yem bilan boqilishidir. Shu sababli oq amur 4+ yoshda O'zbekiston tabiiy suvliklarida 5+, 6+ yoshga, akvakultura sharoitida 4+ yoshga to'g'ri keladi. Erkak zotlari esa 3+ yoshda voyaga yetadi.

Og'irligi 7000 g bo'lgan 6+ yoshli oq amurning ishchi serpushtligi 602750 dona, nisbiy serpushtligi 86 ga teng. Ikralar IV rivojlanish stadiyasida, ularning diametri esa 0,4-0,6 mm.

Oq amur suv harorati 20-22°C bo'lganda ikra qo'yadi. Uning bu xususiyatidan foydalanib fiziologik usulda lichinkalari yetishtiriladi.

Oq amur biologiyasini o'rganish nazariy va amaliy ahamiyatga ega. Oq amur nafaqat biomeliorativ baliq, balki akvakulturaning asosiy baliq obyektlaridan hisoblanadi. Chunki u tuz o'sar, go'shti mazali bo'lgani uchun xaridorlar hisoblanadi. Oq amur yuksak suv otlari bilan oziqlanib kanal, zovur, tabiiy suvliklarni biomeliorativ holatini yaxshilaydi. Uning tabiiy sharoitida ozuqa koeffitsiyenti 80-120 ni tashkil qiladi. Akvakultura sharoitida esa to'liq bo'lmagan intensiv usulda boqish yaxshi natija beradi. Omixta yemning ozuqa koeffitsiyenti 6-8 ga to'g'ri keladi.

O'zbekiston tabiiy suvliklarida oq amur biologiyasini M.A. Abdullayev, 1989, Haqberdiyev B.X. - 1983, Komilov G.K. - 1972, Amonov A.A. - 1985 o'rganganlar.